

УДК 330.3.061.5

JEL Classification: M20; Q13; O18

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202107050>

**М. Й. МАЛІК, доктор економічних наук, професор,
академік НААН
А. А. ШВЕЦЬ, аспірант***

Роль підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції у розвитку сільських територій

Мета статті – визначити необхідні організаційні й економічні складові кооперації, інтеграції та підприємництва у забезпеченні сталого розвитку сільських територій.

Методика дослідження. Використано методи: історичний, монографічний та абстрактно-логічний при формуванні категорій «підприємництво», «кооперація» та «інтеграція»; порівняння, економічний і комплексний аналіз при визначенні категорій, рівня безробіття та ролі підприємницької діяльності у збільшенні зайнятості; статистико-економічний – при визначенні ефективності підприємницької діяльності та перспектив трансформаційних процесів у розвитку аграрної економіки.

Результати дослідження. Доведено, що підприємництво є складовою стабільного розвитку аграрної економіки на основі інтеграції та кооперації. Визначено параметри змін у функціонуванні трансформаційних структур на селі та наведено прогноз на перспективу в умовах досягнення мети розвитку сільських територій.

Елементи наукової новизни. Визначено напрямки формування підприємницьких структур на період до 2025 року. Уточнено заходи і принципи, що будуть покладені у розвиток трансформаційних процесів.

Практична значущість. Прикладні аспекти дослідження можуть бути враховані при розробленні програм розвитку сільських територій та формування інтеграційних структур, що забезпечить дієву участь держави, спрямовану на підтримку розвитку аграрного сектору економіки. Табл.: 5. Рис.: 4. Бібліогр.: 29.

Ключові слова: зайнятість; підприємницька діяльність; розвиток кооперації; ефективність підприємницьких структур.

Малік Микола Йосипович – доктор економічних наук, професор, академік НААН, головний науковий співробітник відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: malik_coop@iae.kiev.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-9198-4460>

Швець Андрій Андрійович – аспірант відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: malik_coop@iae.kiev.ua

Постановка проблеми. Аграрні перетворення, що спрямовувалися на посилення розвитку кооперації та агропромислової інтеграції, дали змогу забезпечити стабільну позитивну динаміку нарощування виробництва сільськогосподарської продукції, сприяли розвитку підприємництва на селі. Практично сформоване підприємницьке середовище стало базою для кооперації та інтеграційних процесів, формування структури виробництва і його організації, що забезпечило

сталий розвиток сільських територій. Проте існують проблеми щодо подальшого розвитку аграрного сектору економіки, а отже – й сільських територій, з-поміж яких безробіття на селі й бідність сільського населення. Сільське господарство не досягло достатнього рівня конкурентоспроможності на світовому ринку. Земельні ресурси, виробничий потенціал села і сільських територій використовується недостатньо. Будь-який підприємницький суб'єкт господарювання постає перед постійною потребою раціонального вибору обсягів виробництва відповідно до наявних ресурсів та їх співвідношень і залежно від попиту на кінцеві результати діяльності.

* Науковий керівник – О. Г. Шпикуляк, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН.
© М. Й. Малік, А. А. Швець, 2021

Проблема сталого розвитку сільських територій зумовлена високими витратами на транспорт, зберігання, переробку та сертифікацію сільськогосподарської продукції. Нерозвинена інфраструктура ринків продовольства призводить до втрат продукції. Господарства населення, виробляючи понад третину сільськогосподарської продукції, обмежені в доступі до ринку та джерел фінансування.

Актуальність розв'язання існуючих проблем сталого розвитку аграрної економіки, а звідси – і сільських територій, посилюється прискоренням інтеграції і кооперації. Рівень розвитку соціального капіталу самоорганізації виробників та їхніх об'єднань низький.

Стимувальним чинником сталого розвитку сільських територій вважається і низька купівельна спроможність споживачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку підприємництва в аграрній сфері економіки приділяється велика увага як у вітчизняній, так і в зарубіжній економічній літературі. Зокрема, G. A. Alsos, S. Carter [1]; E. Ljunggren [1, 2]; S. Marlow [3] й інші дослідники продовжують розглядати питання ролі та змісту підприємництва в соціально-економічному розвитку сільських територій. Слід зазначити, що ці дослідження активізувалися після фінансової кризи 2008 року.

Розв'язанню проблем розвитку сільських територій завдяки підприємницькій діяльності, кооперації та інтеграції присвятили свої дослідження вітчизняні науковці. У публікаціях В. Г. Андрійчука; О. М. Бородіної; О. Г. Булавки; З. С. Варналія [5]; Я. М. Гадзала, В. М. Жука [6]; П. І. Гайдуцького [7]; Ю. Е. Губені [9]; В. М. Заяця [12]; М.Ф. Кропивка; Ю. О. Лупенка [27]; В. В. Юрчишина та інших авторів розглядаються питання підприємництва на сільських територіях через ідеї розвитку підприємств, діяльності вертикально інтегрованих формувань, кластерів – форм господарювання як фактора підвищення продуктивності аграрного виробництва, що є економічним і фінансовим джерелом розвитку сільських територій. Разом із тим недостатньо висвітлено питання формування кооперативів та інтегрованих формувань підприємницького середовища й державної аграрної політики, низького рівня диверсифікації сільських територій, що забезпечувало б підвищення

рівня соціально-економічного розвитку та життя сільських жителів.

Мета статті – визначити необхідні організаційні й економічні складові кооперації, інтеграції та підприємництва у забезпеченні сталого розвитку сільських територій.

Виклад основних результатів дослідження. На всіх етапах розвитку суспільства аграрне виробництво було й залишається базовою галуззю економіки. Його роль оцінюється не лише кількісними вимірами, а й тією життєвою потребою в продовольчих і непродовольчих товарах, яку забезпечує аграрний сектор економіки. З розвитком ринкових відносин ця роль аграрного сектору посилювалася через підприємницьку діяльність, формування кооперативів та інтеграційних структур, які є обов'язковим компонентом товарного виробництва. Хоча у певний період в Україні заперечувалася, з погляду аграрної політики, наявність товарного виробництва. Якщо проаналізувати економічні відносини того часу, то елементи ринкового господарства були присутні. Це була сфера обміну через купівлю-продаж, яка забезпечувала баланс попиту і пропозиції, рівновагу вигоди для суб'єктів господарювання, що породжувало позитивні й негативні явища у виробництві сільськогосподарської продукції. Крім того, товарне виробництво генерувало безперервність процесу відтворення. Сучасне виробництво характеризується поглибленням суспільного поділу праці, розширенням економічних зв'язків (контракти, кооперація, інтеграція), державним регулюванням виробництва і посиленням взаємозалежності виробників сільськогосподарської продукції [5, с. 15-18].

Особливість нинішнього етапу розвитку економіки полягає в пошуку механізмів і конструктивних напрямків забезпечення тривалого динамічного зростання. Відповідно підвищується актуальність використання національного господарського надбання, до якого належать кооперація та інші інтеграційні структури.

Підприємництво як вид господарської діяльності – це самостійна, ініціативна на власний ризик діяльність, яку ведуть суб'єкти господарювання (підприємці) з метою досягнення економічних та соціальних результатів й одержання прибутку [8, с. 24]. Термін «підприємництво» для позначення господарського явища увів у практику англійський економіст Р. Контильйон. Він визначав

підприємництво як діяльність, пов'язану з ризиком в організації підприємства, виробництва, справи.

Підприємницька діяльність здійснюється вільним вибором і самостійним формуванням програми та споживачів і постачальників продукції. Для організації підприємницької діяльності на свій ризик підприємець має право вільного найму працівників, залучення необхідних матеріально-технічних, фінансових та інших видів ресурсів і вільного розпорядження прибутком, що залишається після сплати податків, зборів й інших платежів, передбачених законом [9, с. 14].

Чинне законодавство України трактує підприємництво як господарську діяльність,

спрямовану на задоволення потреб. Вона складається із таких стадій, як виробництво, розподіл, обмін і споживання. У підприємницькій діяльності особливе місце посідає сільське господарство. Характерною особливістю сільськогосподарської діяльності є те, що більше третини (35%) продукції сільського господарства виробляють селянські господарства, які не зареєстровані як підприємницькі (табл. 1). Рівень рентабельності виробництва підприємствами продукції сільського господарства з 2015 р. характеризується спадною тенденцією (рис. 1). Підприємницькими структурами в сільському господарстві є різні організації та формування, передбачені законом на вибір підприємця.

1. Економічні показники суб'єктів підприємницької діяльності в Україні

Показник	2000 р.	2010 р.	2019 р.	2019 р. до 2000 р., +, -
Валова продукція, вироблена підприємствами, % від загального обсягу	39,4	48,3	65	+26
у т.ч. фермерськими господарствами	1,9	5,0	7,8	+5,9
Продукція, вироблена особистими селянськими господарствами, %	60,6	51,7	35	-25,6
Прибуток від реалізації с.-г. продукції, млн грн	-121,4	12750,5	93255	+93376

Джерело: За даними Державної служби статистики України [26].

До умов, що характеризують підприємницьке середовище в сільській місцевості, слід віднести поселенську мережу населення

сіл, площу сільськогосподарських угідь, аграрне виробництво.

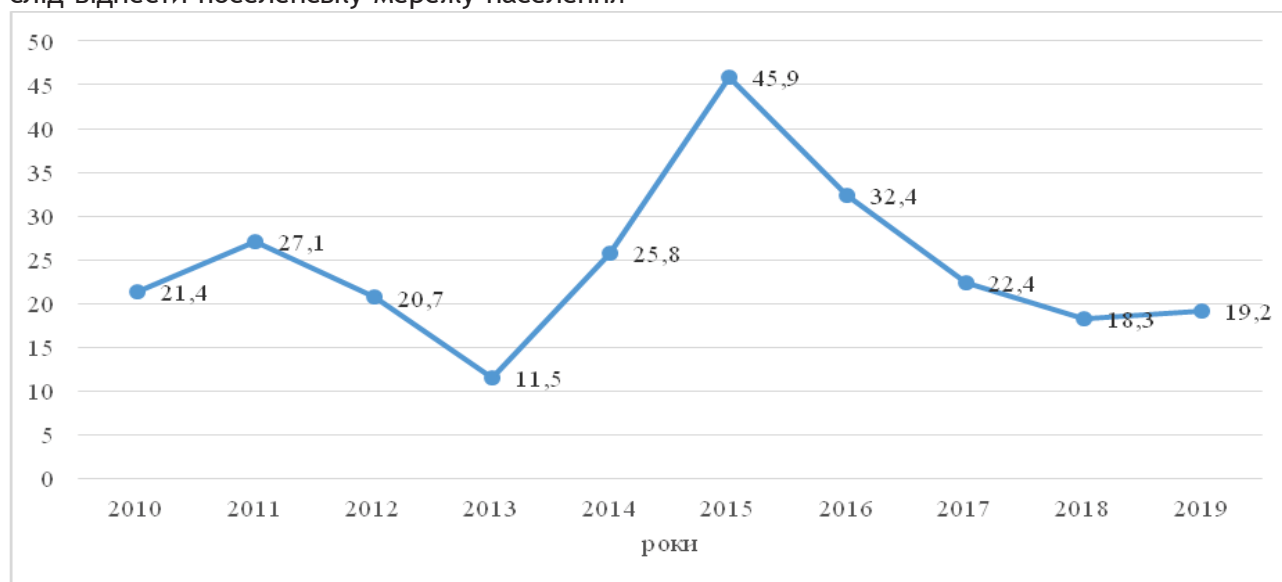

Рис. 1. Рівень рентабельності виробництва підприємствами продукції сільського господарства

Джерело: За даними Державної служби статистики України [26].

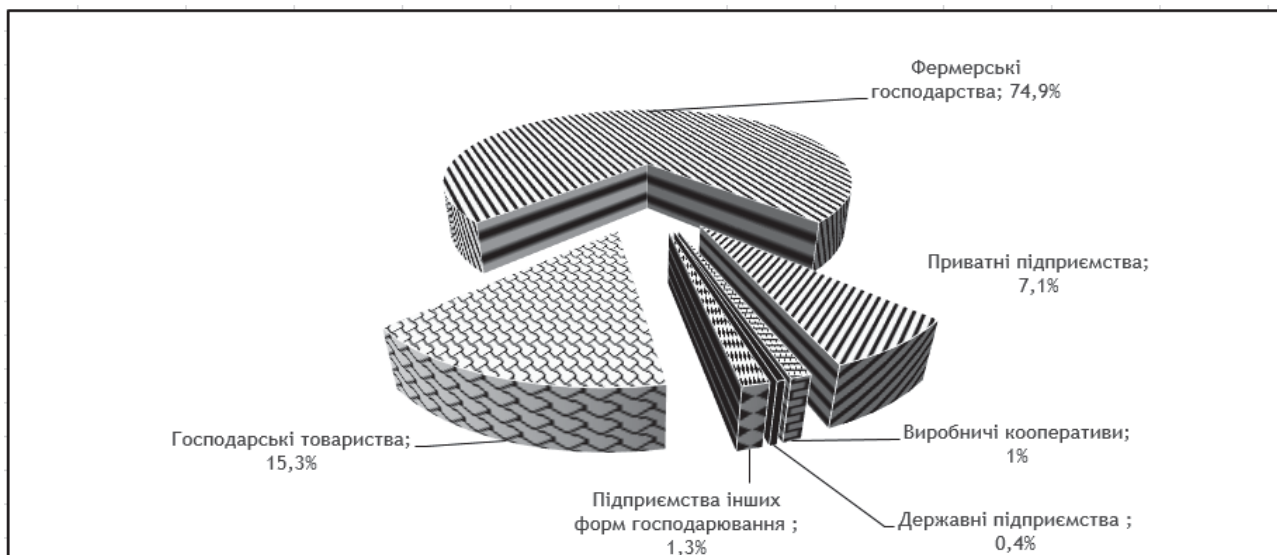

Рис. 2. Структура діючих сільськогосподарських підприємств за організаційно-правовими формами господарювання

Джерело: За даними Державної служби статистики України [26].

Площі сільськогосподарських угідь, які використовуються у виробництві підприємствами й домогосподарствами, на 1 січня 2019 р. становили 36,5 млн га, з яких 30,9 млн га – площа ріллі.

У 2020 р. на території України виробництвом сільськогосподарської продукції займалося 45655 аграрних підприємств різних організаційно-правових форм господарювання (включаючи фермерські господарства та малі підприємства) (рис. 2). Усі ці форми господарювання використовували 21,6 млн га сільськогосподарських угідь. Так, у господарських товариствах зосереджено 49,1% таких угідь, у фермерських господарствах – 20,0, у приватних підприємствах – 16,0, у виробничих кооперативах – 4,6, підприємствах інших форм господарювання – 7,7%. Із загальної кількості підприємств фермерські господарства становили 34,4 тис., у користуванні яких було 4,3 млн га сільгоспугідь.

Середній розмір фермерських наділів дорівнював 123,3 га, а підприємств – 1169 га сільськогосподарських угідь.

У багатьох економічно розвинених країнах невеликі ферми є ефективними виробниками сільськогосподарської продукції та виконують низку інших важливих функцій – сприяють життєвості сільських громад та місцевої економіки, істотно впливають на раціональне використання земельних ресурсів, відіграють ключову роль у забезпеченні сталого розвитку сільських територій, що контрастує із ситуацією в Україні.

Як доводить практика багатьох країн світу, забезпечення сталого розвитку сільських територій базується на розширенні інтеграційних процесів. Найбільш поширеними організаційними структурами виступають сільськогосподарські кооперативи, а в Україні вони знаходяться в зародковому стані, хоча спостерігається тенденція до зростання (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка формування та прогнозування сільськогосподарських кооперативів в Україні

Джерело: За даними Державної служби статистики України [26].

Кооперація є логічною стадією подальшого розвитку економіки, що стало можливим з появою приватних товаровиробників, власників, які мають спільні економічні інтереси у веденні ринкової діяльності. Це відкриває можливості для утворення організаційних структур інтеграційного типу, побудованих «знизу доверху» на принципах матеріального інтересу, реалізації можливостей економічного вибору для забезпечення розвитку сільських територій.

Поглиблення поділу праці веде до спеціалізації та концентрації виробництва, що потребує відповідного управління (коорди-

нації) розвитком сільських територій. Необхідність координації нових виробничих суб'єктів диктує потребу в появі й розвитку процесів їх об'єднання, як чинника управління виробництвом. Як результат, створюються кооперативи й відбуваються інтеграційні процеси, що підвищує рівень економічної діяльності (табл. 2).

Аналізуючи ці процеси, доходимо висновку, що кооперація є формою організації виробництва, при якій господарюючі суб'єкти беруть участь у пов'язаних виробничих процесах зі збереженням юридичної самостійності.

2. Діяльність сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні

Рік	Кількість кооперативів, од.	Кількість членів кооперативу, осіб	Кількість працюючих у СОК, осіб	Отримано за рік фінпідтримки з місцевого бюджету, тис. грн	Обсяг сплачених податків, зборів, тис. грн	Розмір пайового фонду, тис. грн	Наявність основних засобів, тис. грн	Наявність активів на початок року, тис. грн	Отримано коштів від реалізації продукції, тис. грн
2014	1035	25839	2068	1051,2	7837,6	23481,8	154934	0	77762,9
2015	928	29998	2401	1814	21168,9	41600,4	114339	44789,2	196238
2016	949	26515	1497	1274,5	16174,5	36008,6	77198,8	37444,8	87113,6
2017	1017	23520	1519	995,2	5952,6	87627,9	74939,5	38563,1	81694,1
2018	1073	24818	1636	3438,7	13981,5	26263,3	91449,2	54498,4	109624,2
2019	1207	25736	1742	-	14635,5	28936,5	91896,3	54689,3	122896,1

Джерело: Дані Міністерства аграрної політики та продовольства України [26].

Сільськогосподарські кооперативи будують свою діяльність на міжнародних принципах кооперації і відповідають концепції кооперативного підприємництва. Таких кооперативних структур в Україні налічується близько 1300 од. До своєї діяльності вони залучають особисті селянські господарства, які їх створили, що сприяє розширенню підприємництва й розвитку соціального капіталу на селі.

Кожний кооператив забезпечує нових три-чотири робочих місць. Разом із тим кооперативи є господарськими підприємствами, що володіють майном у вигляді засобів виробництва та обміну.

Розвиток сільськогосподарської кооперації досягається через організаційну громадську діяльність, законодавчу ініціативу, утворення та розвиток господарських організацій. Проте правове регулювання та адміністрування діяльності досить складне й потребує спеціальної підготовки персоналу і накладних витрат, що розглядається як одна із причин недостатнього розвитку кооперації.

Особисті селянські господарства перебувають пошуку більш простих форм інтеграції

та кооперації (у широкому розумінні). Такою формою може бути і вже є (неформально) інститут спільної діяльності, як менш складна форма, що передбачено і Цивільним кодексом України [28]. Сторони зобов'язуються спільно діяти без створення юридичної особи для досягнення поставленої мети.

Поряд із кооперативами сприяють розвитку сільських територій інші інтеграційні структури. Інтеграційні процеси в аграрній сфері економіки розглядаються як утворення, взаємодія яких виявляється у процесі виробництва, що утворюють цілісність технологічних процесів. Ці процеси можна розглядати як суспільне виробництво, або як систему, що функціонує на рівні окремого господарюючого суб'єкта. Структура інтегрованої виробничої системи визначається складом і взаємозв'язками її підсистем (окремих суб'єктів). Проблема оптимального поєднання ресурсів в умовах існуючих диспропорцій між працею, землею і капіталом є однією з важливих при формуванні інтеграційних відносин.

Функціонування сучасних інтегрованих формувань засвідчує, що в них створюються сприятливі умови для узгодження економічних інтересів господарських суб'єктів, розширюється зайнятість, активізуються інтереси і відповідальність учасників за кінцеві результати роботи. Становлення на селі інтегрованих формувань сприяє вирішенню питань виробництва, переробки, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції. Набуває розвитку підприємницька діяльність сільськогосподарських формувань, переробних підприємств та обслуговуючих структур шляхом створення нових виробництв, асоціацій, або поєднання виробництва і переробки сільськогосподарської продукції в межах одного аграрного формування. Виникнення нової підприємницької структури, організація кооперативу чи нового виробництва в межах сільськогосподарського підприємства забезпечує створення нових 5-10 робочих місць.

Інтеграційні структури можна розглядати, з одного боку, як економічні системи, що об'єднують галузі, підгалузі та виробництва, а з іншого – організаційну структуру, яка включає в себе товаровиробників, покупців і інфраструктуру. Об'єктивна необхідність розвитку інтеграційних процесів зумовлюється відсутністю налагоджених зв'язків у системі руху товарних потоків і роз'єднаністю окремих учасників господарської системи. До чинників формування інтеграційних структур відносимо удосконалення цінових пропорцій і механізм ціноутворення. Проблеми виникають внаслідок стихійності процесу ціноутворення, різного рівня розвитку галузей і недостатніх фінансових можливостей підприємств. Одним із шляхів розв'язання проблеми вбачається досягнення такого стану, за якого кожен з учасників ланцюжка «виробництво-переробка-торгівля» буде зацікавлений у співпраці, а успішність кожного залежатиме від спільної узгодженості їхніх дій [24, с. 95].

Об'єднання зусиль сільськогосподарських і переробних підприємств є ефективним засобом сталого розвитку аграрної економіки і сільських територій. Інтеграція забезпечує зменшення виробничих витрат,

пов'язаних із вивченням кон'юнктури ринку та концентрації фінансових ресурсів, та можливість фінансування перспективних сфер виробництва.

Агропромислова інтеграція характеризується двома видами інтеграційних зв'язків і є вертикальною та горизонтальною. Концентрація аграрного виробництва, поглиблення спеціалізації, розвиток технологічних зв'язків становлять горизонтальну інтеграцію. Вертикальна інтеграція як процес об'єднання взаємопов'язаних галузей сприяє оптимізації сировинних зон, удосконаленню управління, що забезпечує інтеграційний ефект на основі завершення виробничого циклу «від поля до столу». За формою інтеграційними структурами виступають агрокомбінати, агрофірми, агрохолдинги, агропромислові фінансові групи.

Агрофірми як організаційно-правова форма можуть бути акціонерними товариствами на районному рівні, де сільськогосподарські переробні, торгові та агросервісні підприємства утворюють єдиний спеціалізований комплекс.

Інтегрованими організаційними формами є агрохолдинги, які ефективно вирішують проблему нагромадження капіталу, розширюють можливості залучення інвестицій у сільське господарство. Завдяки зниженню загальних витрат, зменшенню транспортних витрат, збалансованій внутрішній ціновій політиці та зниженню витрат на оплату послуг посередників досягають підвищення ефективності виробництва [24, с. 9].

Особливість агропромислово-фінансових груп полягає в тому, що їхні учасники є рівноправними партнерами і будують свої відносини на основі угод.

До інтегрованих формувань можна віднести агропромислові корпорації, які створюються на базі великих інтегрованих структур. Функціонування агропромислових корпорацій робить ринки прогнозованими, дає змогу диверсифікувати ринкові ризики, підвищити інноваційну ефективність учасників. Кооперація є складовою інтеграції, але такі напрямки сталого розвитку сільських територій мають певні особливості (табл. 3, 4).

3. Функціональний зміст елементів категорій «кооперація» та «інтеграція»

Функції	Кооперація	Інтеграція
Економічна	Суспільне виробництво на мікро- і мезорівнях, забезпечення потреб членів	Суспільне виробництво на мікро- і макрорівнях, отримання прибутку
Організаційна	Підприємство корпоративного типу створене добровільним об'єднанням матеріальних ресурсів сільгосптоваровиробників, власників	Підприємство корпоративного типу створене об'єднанням (злиття, приєднання) інших в одне ціле на основі стійких взаємозв'язків
Інституціональна	Суб'єкт колективного господарювання інституціональних відносин	Суб'єкт приватного господарювання інституціональних відносин
Соціальна	Соціальний капітал, забезпечення потреб членів	Об'єднання економічних суб'єктів, забезпечення робочих місць
Відносин власності	Форма використання власності - колективний розподіл прибутку пропорційно до участі у виробництві	Приватна форма власності, розмір капіталу, розподіл прибутку пропорційно до вкладеного капіталу
Організація праці	Колективна, приватна	Колективна, вищий ступінь поділу праці
Система	Самоорганізація, єдина мета, раціональне використання ресурсів, забезпечення членів	Самоорганізація, адаптація, раціональне використання ресурсів, виділення провідного напрямку
Процес	Взаємодоповнення технологічних процесів	Капіталізація, взаємодоповнення технологічних процесів, розмежування відповідно до інновацій та інвестицій

Джерело: Узагальнено авторами.

4. Напрями розвитку підприємництва, кооперації та інтеграційних процесів на сільських територіях

Напрямок	Період		
	2021	2022	2025
Економічний	Формування інвестиційної політики	Формування інноваційної політики	
	Формування механізмів фінансово-кредитної підтримки		Диверсифікація сільської економіки
	Розвиток інфраструктури підтримки підприємництва у сільській місцевості		
Соціальний	Активізація діяльності місцевих територіальних громад		Підвищення соціальної відповідальності суб'єктів підприємництва, розвиток соціального капіталу
	Розвиток ремісництва, підсобних промислів, бджільництва, збору лікарських трав, рибництва		Розвиток сільського туризму
	Переробка сільськогосподарської продукції		Придорожній сервіс
Освітній	Розвиток підприємницької освіти		
	Навчальні тренінги та семінари, науково-практичні конференції з підтримки підприємництва		
Екологічний	Формування та розвиток екологічних вимог		Екологічне підприємництво
	Управління відходами і ресурсами		
Юридичний	Приведення нормативно-правових актів у відповідність до принципів регуляторної політики		
	Захист прав і майна підприємців		
	Захист прав інтелектуальної власності		

Джерело: Узагальнено авторами.

Розрахунки науковців Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» свідчать про значний потенціал розвитку малого підприємництва на селі в частині створення нових робочих місць та збільшення чисельності зайнятих [21]. Відповідно до варіантів розвитку підприємництва, до

2025 року в сільській місцевості може бути створено:

песимістичний - 31,8 тис. нових робочих місць, що зменшить рівень безробіття на селі на 6,36%;

найбільш реалістичний – 148,5 тис. нових робочих місць, знизить рівень безробіття на 29,7%;

оптимістичний – 259,1 тис. нових робочих місць, що зменшить рівень безробіття на селі на 51,8% [18].

Разом із тим сформована нормативно-правова база розвитку підприємництва залишається недосконалою, містить багато суперечностей і можливостей несприятливого адміністративного впливу на новостворені суб'єкти, що негативно впливає на доступність фінансових ресурсів, інформаційної підтримки, ринків продукції та засобів її виробництва, професійної підготовки тощо. Загальними проблемами розвитку підприємництва на селі залишаються:

обмежені можливості залучення фінансових ресурсів, використання застарілої техніки та впровадження новітніх технологій, слабка мотивація до інноваційної діяльності;

низька конкурентоспроможність щодо оплати праці;

недосконалість механізмів державного регулювання;

недостатня системна підтримка органами влади та місцевого самоврядування;

нестабільність правового забезпечення й регуляторних механізмів [18, с. 100].

Підвищення ефективності взаємодії влади та сфери підприємництва розглядається як одна з умов забезпечення сталого розвитку сільських територій.

Сільські поселення налічують 28 тис. сіл. Для сталого розвитку аграрної сфери та сільських територій важливим є розвиток підприємницької діяльності – як сільськогосподарської, так і несільськогосподарської. Крім землезабезпечення суттєвою складовою розвитку підприємницького середовища є зайнятість селян, що визначає їхню осілість на сільських територіях, наповнення місцевих бюджетів за рахунок господарської діяльності.

Із 1993 р. чисельність сільського населення щорічно зменшувалася на 240 тис. осіб, і цей процес набуває прогресуючих темпів, які вищі, ніж усього населення, у тому числі міського. Водночас знижується частка сільського населення в загальній чисельності населення України. Якщо на 1 січня 1991 р. сільське населення становило 32,5% від загальної чисельності населення, то на початок 2019-го – 30,8%. Кількість сільських населених пунктів протягом 1991–2019 рр. зменшилася на 580 од. (рис. 4). Нині в Україні налічується близько 8 тис. сіл, що втратили можливість самовідтворення населення.

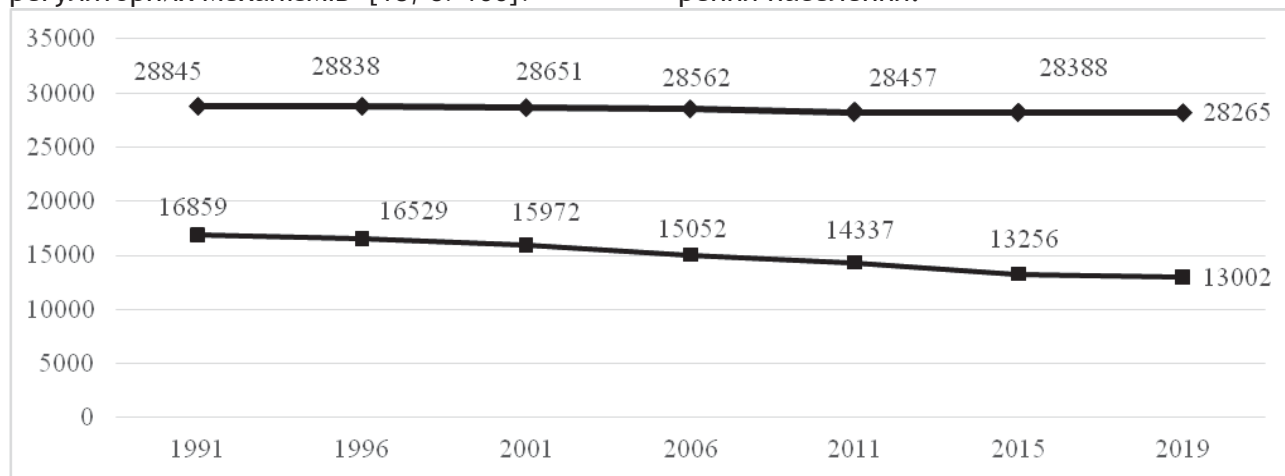

Рис. 4. Чисельність сільського наявного населення і сільської поселенської мережі на 1 січня відповідного року

Джерело: Розроблено за даними Державної служби статистики України [26].

Ситуація із зайнятістю та можливостями працевлаштування на селі розглядається як катастрофічна, селянам дуже складно знайти роботу за місцем проживання (табл. 5). Про істотне обмеження можливостей працевлаштування в сільському господарстві, яке все ж залишається основним місцем прикладання праці селян, свідчить той факт, що навантаження на одне вільне робоче місце

(вакансію) кваліфікованих робітників сільського й лісового господарств, риборозведення та рибальства становило в 2011 р. майже 67 осіб, тобто найбільше серед усіх професійних груп, тоді як у цілому на зареєстрованому ринку праці цей показник дорівнював 14 осіб [20].

Отже, критичність нинішнього соціально-економічного стану сільських територій

дестабілізує економіку України. При цьому чітко окреслюється основна проблема - в українському селі наявний великий трудовий потенціал, не зайнятий продуктивною працею. У ситуації, що склалася, стратегіч-

ними напрямками підвищення зайнятості населення сільських територій є використання матеріальної підтримки й ініціативи безробітних громадян для організації ними власної підприємницької діяльності.

5. Чисельність робочої сили і рівень безробіття в Україні та сільській місцевості

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2019 р. у % до 2015 р.
Чисельність робочої сили працездатного віку всього, тис. осіб	18097	17955	17854,4	17939	18066	99,8
у т.ч. у сільській місцевості	5667,5	5648,7	5602,2	5604,7	5656,4	99,8
% від загальної кількості	31,1	31,2	31,2	31,1	31,2	-0,1
Зареєстровані безробітні в Україні, тис. осіб	1654,7	1678,2	16980	1578,6	1487,7	89,9
у т.ч. на селі	533,3	550,2	555,1	515,5	492,8	92,4
Рівень безробіття, %	0,9	10,2	10,4	9,6	9,2	-0,7

Джерело: Розраховано за даними Державної служби статистики України [26].

Розвиток підприємництва є важливим аспектом відродження сільських територій в Україні та водночас важливим сектором економіки, що виконує особливу роль у створенні конкурентоспроможної продукції, оскільки є основою для подальшого розширення виробництва та підвищення рівня добробуту сільського населення. Як складова частина багатоукладної економіки підприємство забезпечує не тільки вторинну, а й основну зайнятість сільського населення, що тісно пов'язана зі становленням соціально-економічного ринкового господарства. Розвиваючи господарську ініціативу сільського населення, підвищуючи його зайнятість із темпами її зростання, аграрне підприємство формує клас підприємців, що пом'якшує соціальну напругу в суспільстві.

Водночас створення та ефективне функціонування суб'єктів підприємництва в сільській місцевості забезпечується, передусім, певними умовами його діяльності. Крім того, це можливо лише за наявності певної ситуації - відповідного підприємницького середовища. Підприємницьке середовище - це певні умови, що створюються в суспільстві та впливають на можливості й кінцеві результати діяльності суб'єктів ринкових відносин, а також дають змогу підприємцю реалізувати свої цілі й функції [11, с. 46; 16, с. 19].

Нестабільність функціонування інтегрованих структур зумовлена відсутністю належного інформаційно-правового забезпечення, що передбачає відпрацювання організаційно-правових форм цих структур,

визначення співвідношення учасників за видами діяльності, форм ведення фінансово-розрахункової діяльності, забезпечення керівного і кадрового складу.

Для успішної роботи інтегрованих структур необхідно розробити порядок збалансування інтересів учасників. Це може бути система перерозподілу прибутків з використанням механізмів виробничих витрат або капіталів.

Нормативно-правова база (макрорівень): визначає «правила гри» для функціонування різних організаційних структур взагалі. Вона включає в себе закони та підзаконні акти, що регулюють підприємницьку діяльність у сільській місцевості. Основними з них є Господарський, Податковий і Цивільний кодекси України, Закони «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про державну реєстрацію юридичних та фізичних осіб підприємців», «Про ліцензування деяких видів господарської діяльності», «Про патентування окремих видів підприємницької діяльності», «Про сільськогосподарську кооперацію» й ін. Але основна проблема криється не у відсутності нормативно-правової бази, а в суперечливості норм;

політична ситуація (макрорівень): підприємницьке середовище в сільській місцевості характеризується нестійкістю (постійні зміни правил ведення підприємницької діяльності, корупційні прояви в органах влади, які наділені контролюючими і перевіряючими функціями, відсутність особистої відповідальності очільників відповідних установ,

що спричиняє нестабільність малого підприємства;

соціальні настрої в суспільстві (макрорівень) посилюються недоліками у проведенні реформ та відсутністю соціальної відповідальності;

науково-технічний рівень (макрорівень): мале підприємство в сільській місцевості характеризується зношеністю основних фондів, застарілими методами управління підприємствами й відсутністю професійного менеджменту. Це пояснюється нестачею коштів, відсутністю інвестицій, несприятливими умовами кредитування підприємницької діяльності;

стан розвитку ринкової інфраструктури: є своєрідний індикатор підприємницької діяльності в сільській місцевості [14]. За логікою розвинених країн інфраструктура має сприяти створенню та функціонуванню різних організаційних формувань в умовах трансформаційної економіки, формувати організаційно-економічне середовище для стимулювання підприємницької діяльності;

власне суб'єкти підприємницької діяльності (мікрорівень): визначають і створюють умови функціонування аграрної економіки, стратегію його розвитку, кадрову й фінансову політику.

До охарактеризованих умов, що формують підприємницьке середовище в сільській місцевості України, можна віднести ще одну особливість сьогодення – рейдерські захоплення підприємств і взяття під контроль найвигідніших (прибутковіших) видів аграрного бізнесу, витіснення великими підприємствами малих структур.

Висновки. Підприємництво в аграрній сфері – складне й багатогранне явище, яке набуває різних форм. За розрахунками, наявний значний потенціал розвитку підприємництва на селі в частині створення нових робочих місць і збільшення чисельності

зайнятих шляхом розширення інтеграційних відносин.

Утворення кооперативів та інтеграційних структур в аграрній сфері економіки завдяки розвитку організаційних форм виробництва забезпечить високу ефективність і конкурентоспроможність галузей та сприятиме успішному розвитку і формуванню соціального капіталу на селі.

Основними індикаторами розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях, на нашу думку, мають бути такі:

збільшення до 2030 р. на 30% кількості малих та середніх підприємств із розрахунку на 10 тис. сільського населення (сімейних фермерських);

збільшення чисельності зайнятих у підприємницьких структурах різних галузей, що функціонують на селі, до 2025 р. – в 1,1, до 2030-го – в 1,5 раза;

наявність підприємницьких структур у кожному сільському населеному пункті з чисельністю населення понад 50 осіб.

Для забезпечення сталого розвитку сільських територій необхідно активізувати підприємницьку діяльність на селі за рахунок формування сімейного фермерства, кооперації та агропромислової інтеграції, спроможних забезпечити максимальний рівень зайнятості сільського населення.

Необхідна й постійна державна підтримка розвитку кооперації та малих господарських формувань. Потрібно забезпечити законодавче унормування діяльності агрохолдингових об'єднань щодо надконцентрації ними сільськогосподарських угідь.

Стратегічною метою розвитку сільськогосподарської кооперації є формування кооперативного сектору економіки для створення ефективної системи обслуговування діяльності сільськогосподарських товаровиробників, збереження довкілля.

Список бібліографічних посилань

1. Alsos G. A., Carter S., Ljunggren E. The Handbook of Research on Entrepreneurship in Agriculture and Rural Development. Edward Elgar Publishing, 2011. 336 p.
2. Hans Landstrom. Entrepreneurship, Competitiveness and Local Development: Frontiers in European Entrepreneurship Research. Edward Elgar Publishing, 2007. 296 p.
3. Marlow Susan, Henry Colette, McElwee Gerard. Exploring Rural Enterprises: New Perspectives on Research, Policy & Practice. Emerald Group Publishing, 2014. 280 p.

References

1. Alsos, G.A., Carter, S. & Ljunggren, E. (2011). The Handbook of Research on Entrepreneurship in Agriculture and Rural Development. Edward Elgar Publishing [In English].
2. Hans Landstrom (2007). Entrepreneurship, Competitiveness and Local Development: Frontiers in European Entrepreneurship Research. Edward Elgar Publishing [In English].
3. Marlow Susan, Henry Colette & McElwee Gerard (2014). Exploring Rural Enterprises: New Perspectives on Research, Policy & Practice. Emerald Group Publishing [In English].

4. Shpykuliak Oleksandr, Bilokinna Ilona. "Green" cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. Vol. 5. № 2. Riga: Publishing House "Baltija Publishing", 262 p., P. 249-255. <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255>
5. Варналій З. С. Конкуренція і підприємництво: монографія. Київ : Знання України, 2015. 464 с.
6. Гадзало Я. М., Жук В.М. Наукові основи розвитку аграрного підприємництва та сільських територій за селозберігаючою моделлю : наук. доп. Київ : ННЦ "ІАЕ", 2015. 40 с.
7. Гайдучий П. І. Трансформація аграрного сектору економіки до ринкових умов господарювання. *Економіка АПК*. 2015. № 11. С. 5-14.
8. Господарський кодекс України / База даних „Законодавство України” / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
9. Губені Ю. Е. Підприємництво : навч. посіб. Львів : НФВ Української технології, 2012. 572 с.
10. Державна служба статистики України. Експрес випуск від 01.04.2020. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2020/04/44.pdf>.
11. Економіка і планування бізнесу : наук. вид.; наукові керівники: д.е.н., проф. В. Р. Кучеренко, д.е.н., проф. А. І. Бутенко. Одеса, 2004. 458 с.
12. Заяць В. М. Підприємницька модель сільського розвитку. *Економіка АПК*. 2015. № 11. С. 67-78.
13. Зіновчук В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. Київ : Логос, 1999. 254 с.
14. Інфраструктура підтримки підприємництва. Аналітичний центр Академія, 2011 р. URL : <http://www.academia.org.ua/?p=27>.
15. Корінець Р. Я. Просте товариство як форма кооперації виробників сільськогосподарської продукції. *Економіка АПК*. 2019. № 7. С. 32-37.
16. Кредісов В. А. Підприємництво в Україні: суть, типи та умови формування Київ : Знання України, 2003. 68 с.
17. Малік М. Й., Забурання Л. В. Перспективи розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях України. *Економіка АПК*. 2015. № 8. С. 5-14.
18. Малік М.Й. Підприємництво і розвиток сільських територій. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 97-103.
19. Міністерство аграрної політики та продовольства України. URL : <https://minagro.gov.ua/>.
20. Офіційний сайт Державної служби статистики України : Статистична інформація. URL : www.ukrstat.gov.ua.
21. Півторак В. С. Розвиток малого підприємництва в сільському господарстві. Київ : ННЦ „ІАЕ”, 2014. 52 с.
22. Розвиток підприємництва і кооперації: інституціональний аспект : монографія / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М. та ін.]. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 430 с.
23. Розвиток сільськогосподарської кооперації та інтеграційні процеси в аграрному секторі економіки : монографія / [Малік М. Й., Шпикуляк О. Г., Мамчур В. А. та ін.] ; за ред. М. Й. Маліка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. 374 с.
24. Сичевський М.П. Харчова промисловість як основа продовольчої безпеки та розвитку держави. Київ : Аграрна наука, 2019. 388 с.
25. Сільське господарство України. Стат. щорічник. Київ : Державна служба статистики України, 2005-2015.
26. Статистичний збірник 2019. URL : http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_ye_arbook_2019.pdf.
27. Стратегічні напрями розвитку підприємництва і кооперації в сільському господарстві на період до 2020 року / [Лупенко Ю. О., Малік М. Й., Заяць В. М. та ін.] ; за ред. М. Й. Маліка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2013. 50 с.
28. Цивільний кодекс України / База даних «Законодавство України» ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
29. Шпикуляк О. Г., Ігнатенко М. М., Швець А. А. Концептуальні оцінки реалізації засад інклюзивного розвитку сільських територій за участі агрохолдингових інтегрованих формувань. *Економіка АПК*. 2021. № 3. С. 97-111.

4. Shpykuliak Oleksandr, Bilokinna Ilona (2019). "Green" cooperatives in the formation of an institutional mechanism of development of alternative power engineering in the agrarian sector of the economy. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 5 (2), pp. 249-255. Riga: Publishing House "Baltija Publishing". <http://dx.doi.org/10.30525/2256-0742/2019-5-2-249-255> [In English].
5. Varnalii, Z.S. (2015). Konkurentsia i pidpriemnytstvo: monohrafiia [Competition and entrepreneurship: monograph]. Kyiv : Znannia Ukrainy [In Ukrainian].
6. Hadzalo, Ya.M. & Zhuk, V.M. (2015). Naukovi osnovy rozvytku ahrarnoho pidpriemnytstva ta sil'skykh terytorii za selozberihaiuchoiu modelliu : nauk. dop. [Scientific bases of development of agrarian business and rural territories according to the village-preserving model: scientific report]. Kyiv : NNTs "IAE" [In Ukrainian].
7. Haidutskyi, P.I. (2015). Transformatsiia ahrarnoho sektoru ekonomiky do rynkovykh umov hospodariuvannia [Transformation of the agricultural sector of the economy to market conditions]. *Ekonomika APK*, 11, pp. 5-14 [In Ukrainian].
8. Hospodarskyi kodeks Ukrainy [Economic Code of Ukraine]. Baza danykh „Zakonodavstvo Ukrainy”. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [In Ukrainian].
9. Hubeni, Yu.E. (2012). Pidpriemnytstvo : navch. posib. [Entrepreneurship: study guide]. Lviv : NFV Ukrainski tekhnolohii [In Ukrainian].
10. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Ekspres vypusk vid 01.04.2020 [State Statistics Service of Ukraine. Express issue from 01.04.2020]. Retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2020/04/44.pdf> [In Ukrainian].
11. Kucherenko, V.R. & Butenko, A.I. (2004). Ekonomika i planuvannia biznesu : nauk. vyd. [Economics and business planning: scientific publication]. Odessa [In Ukrainian].
12. Zaiats, V.M. (2015). Pidpriemnytska model silskoho rozvytku [Entrepreneurial model of rural development]. *Ekonomika APK*, 11, pp. 67-78 [In Ukrainian].
13. Zinovchuk, V.V. (1999). Orhanizatsiini osnovy silskohospodarskoho kooperatyvu [Organizational foundations of an agricultural cooperative]. Kyiv : Lohos [In Ukrainian].
14. Infrastruktura pidtrymky pidpriemnytstva [Entrepreneurship support infrastructure]. (2011). Analitichnyi tsentr Akademii. Retrieved from : <http://www.academia.org.ua/?p=27> [In Ukrainian].
15. Korinets, R.Ya. (2019). Proste tovarystvo yak forma kooperatsii vyrobnykiv silskohospodarskoi produktsii [Simple partnership as a form of cooperation of agricultural producers]. *Ekonomika APK*, 7, pp. 32-37 [In Ukrainian].
16. Kredisov, V.A. (2003). Pidpriemnytstvo v Ukraini: sut, typy ta umovy formuvannia [Entrepreneurship in Ukraine: essence, types and conditions of formation]. Kyiv : Znannia Ukrainy [In Ukrainian].
17. Malik, M.Yo. & Zaburanna, L.V. (2015). Perspektyvy rozvytku pidpriemnytskoi diialnosti na sil'skykh terytoriiakh Ukrainy [Prospects for the development of entrepreneurial activity in rural areas of Ukraine]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 5-14 [In Ukrainian].
18. Malik, M.Yo. (2016). Pidpriemnytstvo i rozvytok sil'skykh terytorii [Entrepreneurship and development of rural territories]. *Ekonomika APK*, 6, pp. 97-103 [In Ukrainian].
19. Ministerstvo ahrarnoi polityky ta prodovolstva Ukrainy [Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. Retrieved from : <https://minagro.gov.ua/> [In Ukrainian].
20. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy : Statystychna informatsiia [Official site of the State Statistics Service of Ukraine: Statistical information]. Retrieved from : www.ukrstat.gov.ua [In Ukrainian].
21. Pivtorak, V.S. (2014). Rozvytok maloho pidpriemnytstva v sil'skomu hospodarstvi [Development of small business in agriculture]. Kyiv : NNTs „IAE” [In Ukrainian].
22. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Yo., Zaiats, V.M., et al. (2016). Rozvytok pidpriemnytstva i kooperatsii: instytutsionalnyi aspekt : monohrafiia [Development of entrepreneurship and cooperation: the institutional aspect : monograph]. Kyiv : NNTs „IAE” [In Ukrainian].

23. Malik, M.Yo., Shpykuliak, O.H., Mamchur, V.A., et al. (2019). Rozvytok silskohospodarskoi kooperatsii ta intehratsiini protsesy v aharnomu sektori ekonomiky : monohrafiia [Development of agricultural cooperation and integration processes in the agricultural sector of the economy: monograph]. M.Yo. Malik (Ed.). Kyiv : NNTs «IAE» [In Ukrainian].
24. Sychevskyi, M.P. (2019). Kharchova promyslovist yak osnova prodovolchoi bezpeky ta rozvytku derzhavy [Food industry as a basis for food security and state development]. Kyiv : Aharna nauka [In Ukrainian].
25. Silske hospodarstvo Ukrainy. Stat. shchorichnyk [Agriculture of Ukraine. Stat. yearbook]. Kyiv : Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2005-2015 [In Ukrainian].
26. Statystychnyi zbirnyk 2019 [Statistical collection 2019]. Retrieved from : http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/11/zb_yearbook_2019.pdf [In Ukrainian].
27. Lupenko, Yu.O., Malik, M.Yo., Zaiats, V.M., et al. (2013). Stratehichni napriamy rozvytku pidpriemnytstva i kooperatsii v silskomu hospodarstvi na period do 2020 roku [Strategic directions of development of entrepreneurship and cooperation in agriculture for the period up to 2020]. M.Yo. Malik (Ed.). Kyiv : NNTs «IAE» [In Ukrainian].
28. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy [Civil Code of Ukraine]. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrainy» VR Ukrainy. Retrieved from : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> [In Ukrainian].
29. Shpykuliak, O.H., Ihnatenko, M.M. & Shvets, A.A. (2021). Kontseptualni otsinky realizatsii zasad inkluzyvnogo rozvytku silskykh terytorii za uchasti ahrokhodnykhvnykh intehtrovanykh formuvan [Conceptual assessment of the implementation of the principles of inclusive rural areas development with the participation of agroholding integrated formations]. *Ekonomika APK*, 3, pp. 97-111 [In Ukrainian].

Malik M. Yo., Shvets A. A. The role of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration in the development of rural areas

The purpose of the article is to identify the necessary organizational and economic components of cooperation, integration and entrepreneurship in ensuring sustainable development of rural areas.

Research methods. Methods used: historical, monographic and abstract-logical in the formation of the categories "entrepreneurship", "cooperation" and "integration"; comparison, economic and comprehensive analysis in determining the categories, unemployment rate and the role of entrepreneurship in increasing employment; statistical and economic - in determining the effectiveness of entrepreneurial activity and prospects for transformation processes in the development of the agricultural economy.

Research results. It has been proved that entrepreneurship is an integral part of the stable development of the agrarian economy based on integration and cooperation. The parameters of changes in the functioning of transformational structures in the countryside are determined and a forecast for the future is given in the conditions of achieving the goal of developing rural areas.

Scientific novelty. The directions of the formation of entrepreneurial structures for the period up to 2025 have been determined. Clarification of measures and principles that will be put into the development of transformation processes.

Practical significance. The applied aspects of the study can be taken into account when developing programs for the development of rural areas and the formation of integration structures, will ensure the effective participation of the state aimed at supporting the development of the agricultural sector of the economy. Tabl.: 5. Figs.: 4. Refs.: 29.

Keywords: employment; entrepreneurship; development of cooperation; efficiency of business structures.

Malik Mykola Yosypovych – doctor of economic sciences, professor, academician of NAAS, chief research fellow of the department of entrepreneurship, cooperation, and agro-industrial integration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: malik_coop@iae.kiev.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-9198-4460>

Shvets Andrii Andriiovych – post-graduate student of the department of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: malik_coop@iae.kiev.ua

Малик Н. И., Шве́ц А. А. Роль предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции в развитии сельских территорий

Цель статьи – определить необходимые организационные и экономические составляющие кооперации, интеграции и предпринимательства в обеспечении устойчивого развития сельских территорий.

Методика исследования. Используются методы: исторический, монографический и абстрактно-логический при формировании категорий «предпринимательство», «кооперация» и «интеграция»; сравнения, экономический и комплексный анализ при определении категорий, уровня безработицы и роли предпринимательской деятельности в увеличении занятости; статистико-экономический – при определении эффективности предпринимательской деятельности и перспектив трансформационных процессов в развитии аграрной экономики.

Результаты исследования. Доказано, что предпринимательство является составной стабильного развития аграрной экономики на основе интеграции и кооперации. Определены параметры изменений в функционировании трансформационных структур на селе и приведен прогноз на перспективу в условиях достижения цели развития сельских территорий.

Елементи науочної новизни. Определены направления формирования предпринимательских структур на период до 2025 года. Уточнены меры и принципы, которые будут положены в развитие трансформационных процессов.

Практическая значимость. Прикладные аспекты исследования могут быть учтены при разработке программ развития сельских территорий и формирования интеграционных структур, что обеспечит действенное участие государства, направленное на поддержку развития аграрного сектора экономики. Табл.: 5. Илл.: 4. Библиогр.: 29.

Ключевые слова: занятость; предпринимательская деятельность; развитие кооперации; эффективность предпринимательских структур.

Малик Николай Иосифович – доктор экономических наук, профессор, академик НААН, главный научный сотрудник отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: malik_coop@iae.kiev.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0001-9198-4460>

Швец Андрей Андреевич – аспирант отдела предпринимательства, кооперации и агропромышленной интеграции, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: malik_coop@iae.kiev.ua

Стаття надійшла до редакції 11.06.2021 р.

Фахове рецензування: 16.07.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Малик М. Й., Швец А. А. Роль підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції у розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2021. № 7. С. 50 — 62. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202107050>

Malik, M.Yo. & Shvets, A.A. (2021). Rol pidpriemnytstva, kooperatsii ta ahropromyslovoi intehtatsii u rozvytku silskykh terytorii [The role of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration in the development of rural areas]. *Ekonomika APK*, 7, pp. 50 — 62 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202107050>

* * *

Новини АПК

Вітчизняній сільськогосподарській техніці потрібен ресурс - Олександр Захарчук інтернет-ресурсу AgroTimes

У переліку вітчизняної техніки та обладнання для АПК, вартість яких частково компенсує державний бюджет, – 210 виробників. Щоправда, через низьку якість складання, незручність в експлуатації та невідповідність сучасним технологіям продукція українського сільгоспмашинобудування не завжди конкурентоздатна.

Пояснень цьому такі: даються взнаки застарілі методи виробництва та обладнання. По-друге, виробничі витрати зростають через високу вартість енергоносіїв та обсяг обов'язкових платежів, пов'язаних із заробітною платою; на вартості продукції позначаються занадто високі витрати на дотримання митних вимог під час імпорту комплектувальних, а також митні тарифи на них. Це дуже суттєві чинники впливу на конкурентоздатність техніки.

Із розвитком ринкових відносин нішу малопотужної техніки заповнила іноземна продукція, передусім – китайська. Зокрема, торік в Україну було ввезено 72,8% (57848 од.) китайських тракторів.

Вітчизняні підприємства, вартість продукції яких частково компенсує держава, виготовляють основний асортимент сільгосптехніки: трактори, ґрунтообробні та посівні агрегати, машини по догляду за посівами, обладнання для тваринництва тощо. Однак в Україні гостро стоїть проблема виробництва зернозбиральних комбайнів. Позаторік за державною програмою часткової компенсації було придбано лише 26 комбайнів SKIF 280 Superior SR-3085, а торік – лише один. Новий комбайн як складну і недешеву техніку можуть купити лише ті підприємства, що мають достатньо фінансових ресурсів. Натомість вживана техніка набагато дешевша і цілком задовольняє потреби багатьох не надто заможних підприємств. За 2017-2020 рр. в Україні було придбано 60 109 од. техніки на 15323,9 млн гривень.

Бюджетом у 2021 р. передбачено 1 млрд грн на фінансування згаданої програми компенсації. За грудень 2020-го – березень 2021 р. перераховано банкам 189,4 млн грн на часткове відшкодування вартості 2846 од. техніки (1833 заявки від агропідприємств).

Програма часткової компенсації вартості вітчизняної техніки є дієвим інструментом, що сприяє оновленню парку сільгосппідприємств та оптимізації внутрішнього виробництва сільгосптехніки. Вітчизняні підприємства машинобудування отримають ресурс для оновлення виробничих потужностей та створення конкурентоздатнішої сільгосптехніки. Для оптимізації внутрішнього виробництва доцільно наростити виробництво мінітехніки, яка б могла конкурувати з технікою китайського виробництва. Держава має проводити протекціоністську митну політику. Покращуючи умови ведення бізнесу і застосовуючи податкові пільги, вона сприятиме залученню прогресивних машинобудівних брендів до виробництва техніки в Україні.

Джерело: AgroTimes